

واکاوی شاخص‌های امنیت سیاسی در راستای توسعه صنعت گردشگری در استان مازندران

عیسی خواجه‌وند احمدی

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی سیاسی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مهرداد نوابخش^۱

استاد گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

سروش فتاحی

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۴/۳۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱/۲۶

چکیده

امروزه توسعه صنعت گردشگری به عنوان الگوی درآمدی پایدار در کشورهای جهان دارای اهمیت بسزایی می‌باشد. در این میان این صنعت با توجه به حساسیت‌هایی که دارد بسیار شکننده بوده و لازم است تا تدابیر مناسبی برای پایداری آن در نظر گرفته شود. توجه به امنیت سیاسی و شاخص‌های سازنده آن یکی از مهمترین فاکتورهایی است که می‌تواند رونق یا رکود این فعالیت را رقم زند. از این رو این پژوهش با هدف واکاوی شاخص‌های امنیت سیاسی در راستای توسعه صنعت گردشگری در استان مازندران صورت پذیرفته است. تحقیق حاضر از نظر اهداف درونی در زمره پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی و از نظر اهداف بیرونی در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد. در جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از روش‌های پیمایشی (مصاحبه و پرسشنامه)، برداشت و مشاهدات میدانی و مطالعات اسنادی استفاده شده است. در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها تلاش بر آن بوده است تا در بررسی هر یک از شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها، با تلفیق انواع داده‌های بدست آمده نتایج هرچه جامع‌تر و کامل‌تر حاصل شود. در این راستا از نرم افزار SPSS و آزمون‌هایی همچون همبستگی اسپیرمن و تحلیل مسیر (آزمون‌های KMO و آزمون بارتلت) استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها حاکی از آن است؛ از آن جایی که مقدار شاخص KMO برابر ۰.۸۱۳ است (نزدیک به ۱) تعداد نمونه برای تحلیل عاملی کافی است. همچنین مقدار sig آزمون بارتلت، کوچک‌تر از ۵ درصد است که نشان می‌دهد که تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار، مدل عاملی، مناسب است. با توجه به انجام تحلیل عاملی روی ۷ متغیر اصلی اثر امنیت سیاسی بر توسعه گردشگری استان مازندران شامل: امنیت (V1)، اسکان (V2)، رسانه و ارتباطات (V3)، نیروی انسانی (V4)، روابط خارجی (V5)، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی (V6)، نهادمندی سیاسی (V7) دو عامل به عنوان عامل اصلی شناسایی گشت که این دو عامل به صورت عامل انسانی و اجتماعی و عامل ساختاری و نهادی نامگذاری گشت. تحلیل عاملی نشان می‌دهد که متغیرهای امنیت، رسانه و ارتباطات، اسکان، نیروی انسانی تحت عامل اول که با نام عامل انسانی و اجتماعی نامگذاری شده است قرار می‌گیرد. متغیرهای روابط خارجی، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی و نهادمندی سیاسی تحت عامل دوم، که با نام عامل ساختاری و نهادی نام گذاری شده قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: توسعه، صنعت گردشگری، امنیت سیاسی، نهادمندی سیاسی، روابط خارجی.

مقدمه

امنیت از مهمترین نیازها و انگیزه‌های انسان به شمار می‌رود، به گونه‌ای که دستیابی به بسیاری از نیازهای دیگر در گرو تأمین امنیت است. امنیت اولین عاملی است که موجب می‌شود انسانها کنارهم آیند، از نیروی هم کمک گرفته، در مسئولیت‌های اجتماعی مشارکت جویند تا آسوده‌تر و مطمئن‌تر زندگی کنند. توسعه و پیشرفت جامعه و برخورد آری از فرصت‌ها و ظرفیتهای لازم اجتماعی و فرهنگی همواره نیازمند بهره‌مندی از امنیت است اگرچه مسئله‌ی امنیت امری مهم تلقی می‌شود بسیاری از جامعه‌شناسان احساس امنیت را مهم‌تر از وجود امنیت تلقی می‌کنند. احساس امنیت در یک جامعه به احساس روانی شهروندان از میزان وجود یا عدم وجود عامل تهدیدکننده در آن جامعه بر می‌گردد. امنیت پدیده‌ای چند بعدی است و مطالعه‌ی میزان آن در یک جامعه از جهات مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی امکانپذیر است. (کلدی و کمانی، ۱۰۴: ۱۳۹۳) این امر در همه ابعاد سرزمینی همچون فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات نیز اثرات همه‌جانبه خود را برجای خواهد گذاشت. در این میان صنعت گردشگری به عنوان فعالیتی که به عنوان صنعت بدون دود و سبز از آن یاد شده و می‌تواند اقتصادی سرزمینی را پویا سازد نیز از این قاعده مستثنی نیست و توجه به امنیت و امنیت سیاسی در آن از اهمیت بالایی برخوردار است. با نگاهی به اهداف دولت‌ها در سیاست‌گذاری‌های مربوط به گردشگری، می‌توان به برجسته بودن عنصر امنیت در اهداف دولت‌ها از نقش و تصدی‌گری‌های گسترده در حیطه گردشگری پی برد. برقراری امنیت ملی از طریق کنترل مرزها و کنترل ورودی‌ها خروجی‌های گردشگران، اطمینان از امنیت و سلامتی شهروندان در خارج از کشور، حفظ و تداوم روابط بین‌الملل بر اساس قانون اساسی، برقراری امنیت گردشگران در زمان ورود، اقامت و خروج از کشور، و در نهایت تأمین سایر اهداف سیاسی از جمله جلب اعتماد جهانی، کسب وجهت برای دولت و تثبیت اصول فرهنگی، اجتماعی جامعه، از جمله دلایل دخالت دولت در امر گردشگری است (معصومی، ۱۳۸۴: ۸۰). اما در اینکه آیا دولت‌های منطقه خاورمیانه در این امر خطیر خود چقدر موفق بوده‌اند؛ سؤالی است که بایستی با احتیاط بدان پاسخ داد. (حیدری چپانه و سلطانی، ۲۱۳: ۱۳۹۳) امنیت گردشگری همواره تحت فشار از سوی بحران‌ها و فجایع قرار دارد، شاید بتوان گفت هیچ صنعت دیگری در جهان وجود ندارد که به اندازه گردشگری از بحران‌ها آسیب ببیند لذا لازم است این مسئله مورد توجه و مذاقه قرار گیرد. سونمز، بچمن و آلن (۱۹۹۴) بحران‌های گردشگری را این‌طور تعریف می‌کنند هر رویدادی که ممکن است فعالیت‌های معمول و عملکردهای مرتبط با گردشگری را مورد تهدید قرار دهد؛ به شهرت کلی مقصد گردشگری از نظر امنیتی، جذابیت و آرامش با تأثیر بر برداشت‌های بازدیدکنندگان از مقصد به صورت منفی آسیب برساند؛ و در عوض با کاستن از هزینه‌ها و ورود گردشگران باعث رکود در اقتصاد گردشگری و سفر شود و باعث وقفه در روند فعالیت‌های تجاری صنعت سفر و گردشگری محلی شود. (یعقوب زاده و زندی، ۱۳۹۱: ۱۹). در این راستا لازم است تا نگاهی ویژه به توسعه گردشگری تحت لوای امنیت سیاسی گردد.

وجود امنیت فراگیر در یک منطقه، از جمله مؤلفه‌های تأثیرگذار و مهم در تغییر سیاست‌های مربوط به نحوه پذیرش گردشگر از کشورهای دیگر می‌باشد. جایگاه و نقش امنیت در سیاست‌های کلان برنامه‌ریزی‌های گردشگری به حدی است که حتی کارکردهای سنتی مرزها را نیز تحت الشعاع خود قرار داده است. لغو گسترده اخذ روادید در

کشورهای اروپایی، از جمله دلایل افزایش سهم گردشگری کشورهای این منطقه از جهان می‌باشد. برخلاف کشورهای اروپایی، در بسیاری از کشورهای منطقه خاورمیانه، صدور رواید به دلایل امنیتی دچار فراز و نشیب‌های فراوانی بوده است. باور عمومی بر این است که بیش از هر فعالیت اقتصادی دیگر، موفقیت و یا شکست برنامه‌های مطرح در حیطه گردشگری، به تأمین یک محیط امن و سالم برای گردشگران بستگی دارد و امنیت به جزئی کلیدی از صنعت گردشگری تبدیل شده است و مدیریت معقول باید تلاش کند تا محیطی امن را فراهم آورد (دواس، ۱۹۹۱: ۲۲۸). کشورهای که از امنیت و ثبات سیاسی لازم جهت حمایت از جریان‌های گردشگری برخوردار هستند، از پتانسیل‌های موجود در جاذبه‌های گردشگری می‌توانند حداکثر منافع اقتصادی - اجتماعی را ببرند و از طرف دیگر در افزایش مقبولیت و مشروعیت بین‌المللی در عرصه‌های سیاسی و معرفی مؤلفه‌های فرهنگی کشورشان به سایر کشورهای دنیا نیز گام‌های مؤثری را بردارند. اما مناطق و کشورهایی که درگیر بی‌ثباتی سیاسی و ناامنی هستند، در راستای ایجاد بستری مناسب جهت استفاده از کارکردهای مثبت صنعت گردشگری، با چالش‌های عمده‌ای مواجه‌اند. (حیدری چیاپه و سلطانی، ۲۱۴: ۱۳۹۳). در واقع توسعه صنعت گردشگری در هر کشور نشان از ثبات امنیت در آن کشور است و توسعه امنیت ملی در کشورهای مختلف موجب رشد خارق‌العاده صنعت گردشگری در دهه‌های اخیر می‌باشد. طبیعی است که گردشگران قبل از برنامه ریزی برای آغاز یک مسافرت، تلاش می‌کنند تا اطلاعات کافی در خصوص امنیت و ایمنی منطقه‌ی مقصد را به دست آورند و موفقیت در جذب گردشگران و شرکت‌های بزرگ و تورگردانی جهان، ثبات و ضریب امنیت ملی را افزایش می‌دهد. رابطه‌ی بین گردشگری و امنیت ملی، دوسویه است. در صورتی که گردشگر بیشتری جذب شود به همان نسبت تصویر مثبت تری از آن کشور در مجامع بین‌المللی ایجاد می‌شود (یعقوب زاده و زندی، ۱۳۹۱: ۱۷) حجم عظیم مالی توأم با اشتغالی که به صورت مستقیم و غیرمستقیم توسط گردشگری ایجاد می‌شود سبب شده است که کشورهای مختلف جهان با توجه به تواناییهای طبیعی، میراث فرهنگی و تاریخی خود سعی کنند سهمی از این اقتصاد را به خود اختصاص دهند. از این رو کشورهای مختلف نگاه ویژه‌ای را به این صنعت پر درآمد داشته‌اند. لذا زمینه رقابت عظیمی در صحنه ژئوپولیتیک (جغرافیای سیاسی) سرمایه بوجود آمده است. هر کشور سعی دارد با برنامه‌ریزی، اتخاذ سیاستهای اقتصادی و برقراری روابط با همه کشورها، گسترش امنیت داخلی و بین‌المللی و ایجاد زمینه‌های اقتصادی و فرهنگی در سطح ملی جریان سرمایه گذاری را به سوی خود هدایت کند و سهم هر چه بیشتری از این حجم عظیم مالی و چرخه عظیم‌تر اقتصادی غیرمستقیم آن را به خود اختصاص دهد و برای مردم خود تنوع و اشتغال و درآمد ایجاد کند. از اینجاست که رقابت صلح آمیز توأم با طرح دوستی به همراه امنیت ملی - منطقه‌ای و بین‌المللی و حسن مراودات سیاسی با همه دول عالم، بخصوص همسایگان، شکل می‌گیرد. چون بدون امنیت سیاسی و سیاست مبتنی بر صلح و دوستی با همه عالم، امکان پذیرش گردشگر و داشتن بهره و سهمی از این سرمایه و گردش پول محدود خواهد شد. در واقع ضرورت توجه به مسائل و رویکردهای سیاسی از اینجا نمایان می‌گردد. استان مازندران به عنوان یکی از مقاصد گردشگری ایران، سالانه پذیرای میلیون‌ها گردشگر داخلی و خارجی است که در این پژوهش ضمن پرداختن به شاخص‌های امنیت سیاسی و تأثیر آن‌ها بر توسعه گردشگری، الگوی روابط میان شاخص‌ها نیز مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در این ارتباط این پرسش مطرح می‌گردد که آیا امنیت سیاسی بر توسعه

گردشگری در استان مازندران تأثیر دارد؟ و در صورت وجود این تأثیر الگوواره اثرات شاخص‌های امنیت سیاسی در این زمینه چگونه است؟

مبانی نظری

-تعاریف و مفاهیم پایه

امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به شمار میرود به طوری که با زوال آن آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد و مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گرو تأمین آن است تا جایی که آبراهام مازلو نیز در سلسله مراتب نیازها احساس امنیت را بلافاصله پس از ارضای نیازهای اولیه قرار می‌دهد (کاهه، ۱۳۸۴: ۱۳۳). واژه امنیت در کاربرد عام به معنای رهایی از مخاطرات مختلفی است. شرایطی که در آن فرد در معرض خطر نبوده یا از خطر محافظت شود؛ ایمنی، رهایی از غم و غصه و تشویش و اضطراب، نبود خطر و یا احساس ایمنی و دردوری از آن. در این چارچوب، امنیت در بردارنده احساس اطمینان از دو بعد ذهنی (امنیت فکری، رهایی از ترس، آزادی بیان، امنیت شغلی، امید به زندگی و ...) و عینی (غذا، بهداشت، محیط زیست، کاهش فساد، مقابله با قاچاق انسان و کالا و ...) است (نظری و سازمند، ۱۳۸۹: ۱۸). امنیت به معنای آرامش، آسودگی و ایمنی است. در فرهنگ سیاسی مهمترین عنصری که برای امنیت منظور می‌کنند، فقدان تهدید است. البته چون فقدان تهدید بهطور مطلق و تمام دست نیافتنی است، «به حداقل رساندن تهدید» را در مفهوم امنیت کافی دانسته‌اند (امام جمعه زاده و درجانی، ۱۳۸۹: ۱۲۷).

-امنیت سیاسی و احساس ناشی از آن

امنیت از مقوله‌های اساسی است که نیاز به آن در تمام ابعاد زندگی بشری به نحوی ملموس و مؤثر احساس می‌شود و از دیرباز تاکنون تالش در جهت ایجاد آن در حیات انسانی، منشأ تحولات و دگرگونی‌های فراوانی شده است. بشر از آغاز ورود به پهنه‌ی هستی، با معمای امنیت روبرو شد؛ زیرا عوامل محیطی مهمترین خطر نسبت به حیاتی‌ترین ارزش بشری، یعنی زندگی به شمار می‌آید؛ خطراتی که بسیاری از آنها از سوی نیروهای طبیعی بود. بر این اساس می‌توان گفت که جستجوی امنیت پیوند ناگسستنی‌ای با جوهر هستی انسان دارد و حفظ ذات و صیانت نفس از اساسی‌ترین امیال انسان می‌باشد. انسان‌ها به طور کلی در پی برآوردن نیازهای زیستی با یکدیگر وارد مناسبات گوناگون می‌شوند و تشکیل جامعه می‌دهند. بنابراین مهمترین نیاز هر جامعه، خواه یک طایفه یا قوم کوچک یا یک کشور را می‌بایست تأمین امنیت آن جامعه و افراد دانست (روشندل، ۱۳۷۴: ۳). در یک نگاه کلی هرگاه سخن از امنیت به میان می‌آید، آنچه در ذهن خطور می‌کند امنیت جان و مال است؛ در حالیکه برای یک جامعه پویا و سالم امنیت سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فردی و... مطرح می‌باشد و لازم است که حکومت امنیت جامعه را در همه ابعاد تأمین نماید (زارع قراملکی، ۱۳۸۹: ۱۵۷). بر همین اساس امنیت را می‌توان به ابعاد مختلف فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی تقسیم کرد که در اینجا بعد سیاسی آن مدنظر است. امنیت سیاسی به معنای تأمین آرامش و طمأنینه لازم توسط حاکمیت یک کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدات مختلف خارجی و همچنین تضمین حقوق سیاسی آنها در مشارکت جهت تعیین سرنوشت سیاسی و اجتماعی آنها می‌باشد. نظام سیاسی

در راستای امکان بخشی و تسهیل مشارکت و دخالت مردم در تعیین سرنوشت خود و جامعه، می‌بایستی امنیت و حضورآزادانه و برابر آنها را فراهم آورد و هیچکس را به داشتن باور سیاسی خاصی وادار نکند. در واقع امنیت سیاسی به معنای وجود دستگاه سیاسی است که در آن مردم آزادانه و بدون ترس و وحشت بتوانند مواضع سیاسی و باورهای خود را هرچند مخالف حکومت باشد، در چارچوب قوانین موجود بیان کنند و کسی حق تعرض به دیگران را به‌دلیل ابراز عقیده سیاسی نداشته باشد (اخوان کاظمی، ۱۳۸۵: ۲۸). به تعبیری امنیت سیاسی برای همگان تنها در سایه برابری در مقابل قانون است، چه از نظر وضع قانونی و چه از لحاظ اجرای قانون (میراحمدی‌شیری، ۱۳۸۸: ۸۳-۸۲). بدیهی است چنین امنیتی هرگز در حکومت‌های خودکامه (استبدادی) ایجاد نخواهد شد. در حقیقت بین امنیت و میزان استبدادی بودن رژیم‌های سیاسی رابطه معکوسی وجود دارد؛ هر قدر حکومت‌ها خودکامه‌تر باشند آزادی کمتر، خشونت بیشتر و در نتیجه امنیت سیاسی کمتر خواهد بود (اخوان کاظمی، ۱۳۸۵: ۲۹). حضرت آیه الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب ضمن تأکید بر موضوع امنیت سیاسی آن را این‌گونه تعریف می‌کند: «امنیت سیاسی معنایش این است که تفکرات و معارف سیاسی در جامعه، معارف واضح و دور از نفاق و دوگونه‌گویی و دوگونه‌اندیشی باشد. معنایش این است که کسانی که متصدی بیان مسائل سیاسی برای مردم هستند، نسبت به مردم امانت به خرج دهند. معنایش این است که کسانی که متصدی نوشتن و پخش کردن و منتشرکردن معارف فکری جامعه هستند، دروغ‌نگویند، فریب ندهند، تقلب نکنند و در طعمی که علی‌الظاهر شیرین است، زهر مخلوط نکنند، این امنیت سیاسی است...» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۸۷). با امعان نظر به سخنان فوق می‌توان گفت ایشان با بیان آسیب‌هایی که منجر به ناامنی سیاسی و فکری در جامعه می‌شود، در واقع احساس امنیت سیاسی را بیان می‌کنند. به بیان دیگر احساس امنیت سیاسی در جامعه زمانی به وجود می‌آید که افراد در تعاملات اجتماعی بر اساس اطمینان و اعتماد متقابل عمل نمایند، در جامعه‌ای که دروغ، نفاق و به طور کلی عدم اطمینان از کنش متقابل رواج داشته باشد، احساس امنیت سیاسی وجود ندارد. از سوی دیگر، ایشان در خصوص رعایت حقوق کنش‌گران سیاسی می‌گویند: «اگر به اسم انقلابی‌گری، امنیت را از بخشی از مردم سلب کنیم، این هم از مصادیق انحراف از خط امام عزیزمان است... اما اگر کسی دنبال براندازی و اجرای دستور دشمن نیست ولی با مذاق و تفکر سیاسی ما مخالف است، نباید عدالت و امنیت را از او سلب و او را زیر پا له کنیم، چرا که به‌فرموده قرآن مخالفت با یک قوم نباید موجب بی‌تقوایی و بی‌عدالتی شود...» (بیانات رهبر معظم انقلاب، ۱۳۹۰). در واقع، احساس امنیت سیاسی محصول کنش متقابل اجتماعی است که در بستر جامعه معنی و مفهوم می‌یابد. بنابراین، جوهره اجتماعی احساس امنیت سیاسی و زمینه‌وندی آن مسئله قانونی این پژوهش را شکل می‌دهد، زیرا به لحاظ جامعه‌شناختی اساساً بدون وجود ارتباط اجتماعی و کنش متقابل انسانی احساسات وجود خارجی ندارند. «احساسات چیزی است که ساختارهای فرهنگی و اجتماعی پایدار تولید می‌کند. در حقیقت، احساسات است که ساختارهای اجتماعی و نظام‌های نمادین فرهنگی پایدار را می‌سازد. احساسات می‌تواند فرد را جداگانه تحریک کند و او را به صورت گره‌خورده با ساختارهای اجتماعی قرار دهد، هم‌چنین می‌تواند سنت‌های فرهنگی را به چالش بکشد. بنابراین تجربه، رفتار، واکنش و سازمان‌دهی آن با تحرک و بیان احساسات در ارتباط است» (Turner، ۲۰۰۵).

- چالش‌های امنیتی و آینده گردشگری:

محققین در طبقه‌بندی مربوط به بروز رفتارهای خشونت‌آمیز بر علیه گردشگران دیگر کشورها، در تلاش هستند تا ضمن معرفی گردشگران به عنوان یکی از گزینه‌های کلیدی مطرح برای گروه‌هایی با خط و مشی رفتارهای ستیزه جویانه، این نوع رفتارها را در دو طیف قرار دهند:

- جنایات عام و شایع به مانند حملات خشونت‌آمیز، راهزنی و سرقت،

- جنایات سازمان‌یافته سیاسی چون ترور و گروگان‌گیری (دواس، ۱۹۹۱: ۲۲۸).

با نگاهی به این دو طیف از رفتارها، می‌توان به نوعی از تفکیک در ماهیت و اهداف این‌گونه رفتارها پی برد. گرچه در صورت وقوع حملات خشونت‌آمیز، راهزنی و سرقت بر علیه گردشگران - با اهداف عمدتاً اقتصادی، - شاهد القای جو ناامن آن کشور در سطح بین‌الملل خواهیم بود؛ اما به دو دلیل ذیل، این‌گونه رفتارها به اندازه مردم دوم، تأثیر زیادی در ناامن جلوه دادن کشور مقصد ندارند:

- ابعاد محدود فعالیت‌های خشونت‌آمیز و بازتاب‌های عمدتاً غیرسیاسی این‌گونه رفتارها،

- قابلیت هدایت و کنترل این جنایات از طریق اعمال سیاست‌گذاری‌های دولتی.

اما جنایات سازمان‌یافته سیاسی چون ترور و گروگان‌گیری، از جمله مقوله‌های مطرح در این زمینه هستند که نه تنها از حیث ماهیت و اهداف، بلکه از جهت ابعاد و اهداف فعالیت، بازتاب‌های بین‌المللی و ناتوانی دولت‌ها در کنترل این اقدامات، از اهمیت شایان توجهی برخوردار هستند. عاملان تروریسم اغلب ادعا می‌کنند که راهی جز این نداشته‌اند و به واقع همین زور نیز هست، یعنی تروریسم غالباً با شکست روش‌های دیگر مورد انتخاب قرار می‌گیرد. توماس شلینگ^۱ بر این باور است که گروگان‌ها برای ربایندگان مظهری از یک قدرت محض برای ضربه زدن به حریف، به حساب می‌آیند (همان: ۳۴). از این رو عمده تأکید این مقاله به مطالعه و بررسی چالش‌های امنیتی مطرح در این طیف می‌باشد. با وجود اهمیت قدرت اقتصادی صنعت گردشگری، تروریسم و آشفتگی سیاسی از جمله چالش‌های عمده در برابر این صنعت محسوب می‌شوند (Sonmez and Graefe, 1998: 112). ارتباط و پیوستگی تروریسم و آشفتگی سیاسی به‌اندازه‌ای است که وجود آشفتگی سیاسی، از جمله دلایل پیدایش و تقویت تروریسم می‌باشد. اما علی‌رغم ویژگی‌های متفاوت ناآرامی سیاسی و تروریسم، فشار شدیدی را بر روی گردشگری اعمال می‌کنند. در گذشته ثابت شده است که بحران‌های سیاسی در نهایت می‌تواند به توسعه تروریسم منجر می‌گردند. صرف‌نظر از تروریسم، اغلب جنگ‌های بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی، پاک‌سازی قومی، حالت فوق‌العاده حکومت نظامی، کودتاهای نظامی و اغتشاشات، نشانی از ناآرامی سیاسی را با خود به همراه دارند (US Department State, 1996: 45). البته می‌توان گفت که بی‌ثباتی سیاسی بیانگر شرایطی است که در آن، موقعیت و مکانیسم دولت‌ها با چالش مواجه شده و به همان نسبت مشروعیت سیاسی این دولت به‌واسطه عوامل خارج از سیستم سیاسی کشور، از حالت طبیعی خود خارج می‌گردد (Hall and O'Sullivan, 1996: 106). این‌گونه شرایط سیاسی نه تنها نیز تأثیر مهمی می‌گذارد و آن را با چالش مواجه می‌سازد. گفتنی است که گردشگری داخلی به صورت مستقیم و غیرمستقیم

¹ - Thomas Schelling

در توسعه گردشگری بین‌المللی اثرگذار است، چراکه توسعه و رونق آن می‌تواند فی‌النتفسه در بهبود شرایط و زیرساخت‌های مهم گردشگری بین‌المللی نظیر شبکه حمل‌ونقل و بخش مراکز اقامتی و پذیرایی تأثیر مهمی داشته باشد. به جرأت می‌توان ادعا کرد که هیچ یک از چالش‌های امنیتی مطرح در حوزه گردشگری، به اندازه تروریسم، نتوانسته‌اند در ناکامی صنعت گردشگری در جهان مؤثر واقع شوند. مابین گسترش بی‌ثباتی سیاسی در برخی از کشورها و روند روبه رشد حملات تروریستی بر علیه اهداف برخی از کشورها، ارتباط معناداری وجود دارد. به دلیل شرایط کنونی، تعداد کلی حملات تروریستی، از ۳۲۲ مورد در سال ۱۹۹۴ به ۴۴۰ مورد در سال ۱۹۹۵ افزایش یافته است (US Department of State, 1996). از جمله مشخصه‌های بارز حملات تروریستی، نادیده گرفتن مرزهای ملی کشورها می‌باشد. تا زمان وقوع حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، در افکار عمومی جهانیان، ایالات متحده، آمریکا به عنوان یکی از کشورهای امن و دور از منازعات بین‌المللی شناخته شده بود؛ اما قدرت و سیطره رو به رشد این کشور در بعد جهانی، نه تنها باعث ایجاد شرایط ناامن برای شهروندان آمریکایی در تمامی کشورهای جهان شده است، بلکه اسطوره امن بودن مرزهای ملی این کشور را نیز دچار خدشه شده است و آثار منفی شدیدی را بر روی صنعت گردشگری این کشور بر جای گذاشته است. بنابراین تروریسم بین‌المللی ضمن عبور از مرزهای ملی، شهروندان بسیاری را هدف حملات خود قرار می‌دهد (Schlaghech, 1988:119). به خاطر تأثیر این حادثه، صنعت هوانوری و خطوط هوایی دنیا در سال ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲ به ترتیب با ۶/۵ و ۶/۵ میلیارد دلار آمریکا با ضرر مواجه شد و شرکت‌های حمل‌ونقل هوایی برای کاهش خسارات ناشی از این حملات مجبور شدند که ۲۰ الی ۳۰ درصد ظرفیت خود را کاهش دهند، به طوری که سه ماهه آخر سال ۲۰۰۱ در مقایسه با سه ماهه سال ۲۰۰۰، کاهش ۲۵ درصدی در مسافرت‌های هوایی نشان می‌دهد (Goeldner & Ritchie, 2003:125). این عوامل که تاکنون ادامه داشته و در آینده نیز تداوم خواهد داشت، ضرورت توجه به تأمین امنیت گردشگران در مقاصد گردشگری را گوشزد می‌نماید.

پیشینه

می‌توان برخی از مهمترین پژوهش‌های صورت گرفته در حوزه تحقیق را به شرح زیر بیان نمود: فوستر و همکاران، (۲۰۱۴)، با یک مدل رگرسیون خطی تأثیرات ترس از جرم در راه رفتن و پیاده روی افراد را در استرالیا بررسی و تحلیل کردند. نتایج یافته‌های آن‌ها که با افزایش مداخلات و تصمیم‌گیری‌هایی می‌توان ترس از جرم را کاهش و میزان پیاده روی را افزایش داد. استینر (۲۰۰۶)، به وضعیت گردشگری در کشورهای عربی از جمله مصر اشاره می‌کند که با وجود جاذبه‌های گردشگری فراوان نتوانسته‌اند به نحو مطلوبی در آمدزایی نمایند. وی مهمترین علل عدم درآمدزایی را نبود امنیت، تهدیدهای اجتماعی و روانی و عدم خدمات رسانی بهینه می‌داند که به منظور بهبود این وضعیت لزوم توجه به امنیت گردشگران ضروری است. پیزام و منسفیلد (۱۹۸۲)، در مطالعات خود به بررسی تأثیر حوادث امنیتی بر مسافرت گردشگران و انتخاب مقصد گردشگری پرداخته‌اند. به عقیده آنها حوادث امنیتی مانند جرم، درگیری، و جنگ، تروریسم و آشوب‌های شهری می‌توانند تأثیر عمده‌ای بر عدم جذابیت مقصد گردشگری و عدم سفر گردشگران به آن مکان داشته باشند. مشکینی و همکاران (۱۳۹۵)، در مقاله بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مطالعه موردی: شهر طرقله)، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین

عواملی مانند سن، جنسیت، فضاهای عمومی شهر و عملکرد پلیس با احساس امنیت گردشگران رابطه معنی‌داری وجود دارد. شربتیان (۱۳۹۴)، در مقاله مطالعه جامعه شناختی احساس امنیت از دیدگاه گردشگران و عوامل مؤثر آن (مطالعه موردی کلانشهر مشهد)، نتایج تحقیق بیانگر این است که احساس امنیت اجتماعی زائران در شهر بالا بوده، همچنین شاخص اعتماد اجتماعی به عنوان سرمایه‌ای مهم در کاهش آسیب‌های اجتماعی گردشگران اثر گذار است. بسط برنامه‌ریزی‌های شهری و خدمات رفاهی در کنار تدابیر هوشمندانه مدیریت انتظامی به ارتقاء احساس امنیت اجتماعی گردشگران منجر به خواهد شد. لطفی و همکاران (۱۳۹۳)، در مقاله بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلانشهر شیراز)، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق کم‌درآمد با میانگین ۱۲/۷۴ بیش از میانگین میزان احساس امنیت کاربران فضاهای عمومی در مناطق متوسط‌نشین (۱۱/۵۶) و مرفه‌نشین (۱۲/۴۲) است. با توجه به میانگین داده‌های موجود در مناطق مختلف شهر شیراز، تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های مناطق مختلف شهر از نظر میزان احساس امنیت فضاهای عمومی، هرچند با اندک تفاوت مورد تأیید قرار می‌گیرد. عبدلی و همکاران (۱۳۹۳)، در مقاله تحلیلی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مطالعه موردی: گردشگران داخلی شهر اصفهان)، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان تحصیلات، سن، سواد، وضعیت تأهل، میزان درآمد، نقش نیروی انتظامی و رسانه‌ها به مقدار بسیار زیادی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری تأثیر داشته و در این میان وضعیت کالبدی - فیزیکی شهر میزبان کم‌ترین تأثیر را از نظر گردشگران شهر اصفهان داشته است. همچنین ۷/۴۷ درصد از گردشگران از امنیت اجتماعی در شهر اصفهان رضایت داشته و ۷/۱۸ درصد ناراضی بوده‌اند. در کل بیش از ۸۰ درصد پاسخ‌گویان معتقدند که در فرصت مناسب دوباره از این شهر دیدن می‌کنند. خوش‌فر و همکاران (۱۳۹۲)، بررسی احساس امنیت فردی و اجتماعی از دیدگاه گردشگران و عوامل مؤثر بر آن مطالعه‌ی موردی: گردشگران منطقه‌ی گردشگری ناهارخوران و النگدره‌ی شهر گرگان، نتایج تحقیق نشان داد که وجود احساس امنیت اجتماعی در گردشگاه‌های مورد مطالعه، دارای کارکردهای مثبت برای گردشگران و توسعه‌ی گردشگری است. تحلیل داده‌ها نیز نشان داد که بین عواملی مانند جنسیت، سن، سطح تحصیلات و تعلق بومی با ارزیابی گردشگران نسبت به احساس امنیت فردی و اجتماعی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. صیدایی و همکاران (۱۳۸۹)، در مطالعه خود با عنوان نقش امنیت در توسعه گردشگری، به بررسی نقش امنیت در توسعه گردشگری پایدار پرداخته و متذکر می‌شوند که در ایران وجود نگاه امنیتی به مقوله گردشگری و تصویر غیر صحیح از آن در مجامع جهانی از عوامل اساسی ممانعت از جذب گردشگر به کشور محسوب می‌شود.

روش

پژوهش در دست، به بررسی کیفی - کمی شاخص‌های تشکیل‌دهنده امنیت سیاسی و تأثیر آن بر توسعه گردشگری در استان مازندران پرداخته است. از نظر اهداف درونی در زمره پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی و از نظر اهداف بیرونی در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد. در جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از روش‌های پیمایشی (مصاحبه و پرسشنامه)، برداشت و مشاهدات میدانی و مطالعات اسنادی استفاده شده است. همچنین در این بین داده‌های آماری موجود حاصل از سرشماری رسمی کشور، گزارش‌های طرح‌های فرادست و استان مازندران نیز

مورد بررسی قرار گرفته است. پس از حصول به داده‌های مورد نیاز برای بررسی هر یک از شاخص‌های مفهوم مورد نظر، پیاده‌سازی پرسشنامه و مصاحبه‌های انجام‌شده با نهادهای مسئول شامل کدگذاری داده‌های بدست آمده و دسته‌بندی آن‌ها و همچنین پیاده‌سازی داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌های پاسخ‌داده‌شده توسط گردشگران در سطح استان مازندران، به تجزیه و تحلیل هر یک از شاخص‌های مورد نظر پرداخته شده است. در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها تلاش بر آن بوده است تا در بررسی هر یک از شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها، با تلفیق انواع داده‌های بدست آمده نتایجی هرچه جامع‌تر و کامل‌تر حاصل شود. در این راستا از نرم افزار SPSS و آزمون‌هایی همچون همبستگی اسپیرمن و تحلیل مسیر (آزمون‌های KMO و آزمون بارتلت) استفاده شد.

تحلیل و یافته‌ها

پس از ارزیابی پرسشنامه‌ها که توسط جامعه آماری پاسخ داده شده است، در این بخش نگارندگان به تحلیل داده‌ها در نرم افزار آمار پرداخته‌اند. که در دو بخش تحلیل توصیفی و استنباطی بیان شده است.

یافته‌های توصیفی

در بخش آمار توصیفی پرسشنامه به بیان ویژگی‌های سن، تحصیلات، تجربه فعالیت در زمینه موضوع تحقیق و وضعیت شغلی پرسش شوندگان پرداخته می‌شود.

جدول شماره (۱) داده‌های توصیفی جامعه آماری در استان مازندران

متغیر گروه	گردشگران			
	فراوانی	درصد		درصد تجمعی
جنس	مرد	۱۶۰	۴۱.۷	۴۱.۷
	زن	۲۲۴	۵۸.۳	۱۰۰.۰
مجموع		۳۸۴	۱۰۰.۰	
سن	۲۰-۳۰ سال	۱۸۷	۴۸.۷	۴۸.۷
	۳۱-۴۰ سال	۱۳۱	۳۴.۱۱	۸۲.۸۱
	۴۱-۵۰ سال	۴۴	۱۱.۴۶	۹۴.۲۷
	بالتر از ۵۰ سال	۲۲	۵.۷۳	۱۰۰
مجموع		۳۸۴	۱۰۰.۰	
وضعیت شغلی	مجرد	۱۱۵	۲۹.۹	۲۹.۹
	متاهل	۲۶۹	۷۰.۱	۱۰۰.۰
مجموع		۳۸۴	۱۰۰.۰	
میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۶۹	۱۷.۹۷	۱۷.۹۷
	دیپلم	۱۰۷	۲۷.۸۶	۴۵.۹۳
	فوق دیپلم	۴۰	۱۰.۴۲	۵۶.۳۵
	لیسانس	۱۳۲	۳۴.۳۸	۹۰.۶۲
	فوق لیسانس و بالاتر	۳۶	۹.۳۸	۱۰۰.۰
مجموع		۳۸۴	۱۰۰.۰	
میزان سابقه اقامت	سکونت دائم	۶۸	۱۷.۷۲	۱۷.۷۲
	کمتر از ۱ سال	۱۰۱	۲۶.۳۰	۴۴.۰۲
	گردشگر دارای خانه	۹۴	۲۴.۴۷	۶۸.۴۹
	دوم			
	گردشگر موقت بنا حضور کمتر از سه روز	۱۲۱	۳۱.۵۱	۱۰۰.۰
مجموع		۳۸۴	۱۰۰.۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

در این تحقیق، محقق چهار دوره سنی شامل ۲۰-۳۰ سال، ۳۱-۴۰ سال، ۴۱-۵۰ سال و بالاتر از ۵۰ سال را در نظر گرفته است که بر این اساس از ۴۸.۷ درصد پاسخ‌گویان معادل ۱۸۷ نفر در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال، ۳۴.۱۱ درصد در گروه سنی ۳۱-۴۰ سال، ۱۱.۴۶ درصد در گروه سنی ۴۱-۵۰ سال و ۵.۷۳ درصد نیز در گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال قرار دارند. مطابق با داده‌های جمع‌آوری شده، زنان نسبت به مردان در نواحی دارای فراوانی بیشتری هستند به طوری که ۲۲۴ نفر (۵۸.۳ درصد) زن و ۱۶۰ نفر (۴۱.۷ درصد) مرد بوده‌اند. همچنین بر اساس نمونه‌های گردآوری شده از مجموع ۳۸۴ نمونه آماری سطح تحصیلات پرسش‌شوندگان در ۵ طبقه قابل بررسی می‌باشد که عبارتند از فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس، دکترا و دانشیار. میزان پاسخ‌دهی در هر مقطع تحصیلی نشان می‌دهد که از مجموع ۳۸۴ نفر پرسش‌شونده، ۶۹ نفر فوق دیپلم، ۱۳۲ نفر با سطح تحصیلات لیسانس، ۱۰۷ نفر فوق لیسانس، ۴۰ نفر دکترا، ۳۶ نفر دانشیار بوده‌اند. ضمن اینکه در سطح استان تعداد پاسخگویان متأهل ۲۶۹ نفر (۷۰.۱ درصد) و مجرد ۱۱۵ نفر (۲۹.۹ درصد) هستند که نشان‌دهنده فراوانی بیشتر پاسخگویان متأهل نسبت به پاسخگویان مجرد در سطح استان می‌باشد. همچنین از نظر الگوی اقامت در سطح استان حدود ۱۷.۷۲ درصد پاسخ‌گویان به صورت سکونت دائم بوده‌اند که این بخش کارشناسان و مسئولان در سطح استان را شامل می‌شوند، ۲۶.۳۰ درصد کمتر از ۱ سال، ۲۴.۴۷ درصد گردشگر دارای خانه دوم و ۳۱.۵۱ درصد از جامعه آماری گردشگران موقت با حضور کمتر از سه روز بوده‌اند.

تحلیل استنباطی

-تحلیل عاملی متغیرهای مؤثر در توسعه گردشگری استان مازندران

تحلیل عاملی روشی است که به دو منظور به کار می‌رود، کاهش تعداد متغیرها و کشف ساختار ارتباطات بین متغیرها (طبقه‌بندی متغیرها). تحلیل عاملی متشکل از تعدادی فنون آماری است که هدف آن ساده کردن مجموعه‌های پیچیده‌ی داده‌ها و پی بردن به متغیرهای زیربنایی یک پدیده است. این روش را به سبب نیرومندی و ظرافت و نزدیکی به هسته‌ی هدف علمی می‌توان ملکه‌ی روش‌های تحلیل دانست. تحلیل عاملی تکنیکی است که کاهش تعداد زیادی از متغیرهای وابسته به هم را به صورت تعداد کوچکتری از ابعاد پنهان یا مکنون امکان‌پذیر می‌سازد. هدف عمده آن رعایت اصل صرفه‌جویی از طریق کاربرد کوچکترین مفاهیم تبیین‌کننده به منظور تبیین بیشینه مقدار واریانس مشترک در ماتریس همبستگی است. مفروضه اساسی تحلیل عاملی این است که عامل‌های زیربنایی متغیرها را می‌توان برای تبیین پدیده‌های پیچیده به کاربرد و همبستگی‌های مشاهده شده بین متغیرها حاصل اشتراک آنها در این عامل‌ها است. هدف تحلیل عاملی تشخیص این عامل‌های مشاهده‌ناپذیر بر پایه مجموعه‌ای از متغیرهای مشاهده‌پذیر است. عامل، متغیر جدیدی است که از طریق ترکیب خطی نمره‌های اصلی متغیرهای مشاهده شده بر پایه فرمول زیر برآورد می‌شود:

$$F_j = \sum W_{ji} X_i = W_{j1} X_1 + W_{j2} X_2 + \dots + W_{jp} X_p$$

که در آن W ها بیانگر ضرایب نمره عاملی و P معرف تعداد متغیرها است. هدف این است که تعداد کمی از این عامل‌ها (یعنی ترکیب‌های خطی نمره‌های اصلی متغیرهای مشاهده شده) بتواند تقریباً همه اطلاعاتی را که توسط مجموعه بزرگتری از متغیرها به دست می‌آید در برداشته در نتیجه توصیف ویژگی‌ها را ساده سازد.

تبیین عامل‌های ناشی از استنباط آماری شاخص‌ها:

به منظور تبیین عامل‌های ناشی از استنباط آماری شاخص‌ها جدول زیر را مورد بررسی قرار می‌دهیم. جدول زیر شاخص KMO و آزمون بارتلت را به منظور مناسب بودن تحلیل آماری نشان می‌دهد.

جدول (۲) شاخص KMO و آزمون بارتلت

KMO(Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy)	
0.813	تست کروی بارتلت
1079.680	کای اسکوئر تقریبی (Chi-Square)
21	درجه آزادی (df)
.000	سطح معناداری (sig)

منبع: یافته‌های پژوهش

از آن جایی که مقدار شاخص KMO برابر ۰.۸۱۳ است (نزدیک به ۱) تعداد نمونه برای تحلیل عاملی کافی است. همچنین مقدار sig آزمون بارتلت، کوچک‌تر از ۵ درصد است که نشان می‌دهد که تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار، مدل عاملی، مناسب است. جدول زیر اشتراک اولیه و اشتراک استخراجی قبل از استخراج عامل‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۳) اشتراک اولیه و اشتراک استخراجی

شاخص‌ها	اشتراک اولیه (Initial)	اشتراک استخراجی (Extraction)
امنیت	1.000	.714
اسکان	1.000	.730
رسانه و ارتباطات	1.000	.823
نیروی انسانی	1.000	.745
روابط خارجی	1.000	.673
عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی	1.000	2۵.6
نهادمندی سیاسی	1.000	1۵۰.

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول (۴) به ترتیب اشتراک اولیه (Initial) و اشتراک استخراجی (Extraction) را نشان می‌دهد. چون ستون اشتراک اولیه اشتراک‌ها را قبل از استخراج عامل (یا عامل‌ها) بیان می‌کند، تمامی اشتراک‌های اولیه برابر ۱ است. هر چه مقدار اشتراک استخراجی بزرگتر باشد، عامل‌های استخراج شده متغیرها را بهتر نمایش می‌دهند. اگر هر یک از مقادیر اشتراک استخراجی بسیار کوچک باشد، ممکن است استخراج عامل دیگری الزامی شود. با توجه به خروجی اشتراک استخراجی که همه آن‌ها بزرگ‌تر از ۰.۵ است، در نتیجه همه شاخص‌ها پذیرفته می‌شوند. جدول (۵) مجموع واریانس‌های تبیین شده را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۵) مجموع واریانس‌های تبیین شده

مؤلفه (Component)	مقادیر اولیه (Initial Eigenvalues)		مقدار ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش (Extraction Sums of Squared Loadings)			مقدار ویژه عوامل استخراجی با چرخش (Rotation Sums of Squared Loadings)		
	کل	درصد واریانس	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی	کل	درصد واریانس	درصد تجمعی
1	2,632	37.600	2,632	37.600	37.600	37.600	2,599	37.127
2	2,206	31.518	2,206	31.518	69.118	69.118	2,239	69.118
3	.738	10.549			79.667			
4	.483	6.903			86.571			
5	.392	5.597			92.168			
6	.332	4.744			96.912			
7	.216	3.088			100.000			

جدول حاوی سه بخش است. بخش اول (با برچسب Initial Eigenvalues) مربوط به مقادیر ویژه بوده و تعیین کننده عامل‌هایی است که در تحلیل باقی می‌ماند. در واقع عامل‌هایی که دارای مقدار ویژه کمتر از ۱ هستند از تحلیل خارج می‌شوند. عوامل خارج شده از تحلیل، عواملی هستند که حضور آن‌ها باعث تبیین بیش‌تر واریانس نمی‌شود. بخش دوم (با برچسب Extraction Sums of Squared Loading) مربوط به مقدار ویژه عوامل استخراجی بدون چرخش است.

بخش سوم (با برچسب Rotation Sums of Squared Loadings) نشان دهنده مقدار ویژه عوامل استخراجی با چرخش است. در این جدول عامل‌های ۱ و ۲ دارای مقدار ویژه بزرگتر از ۱ هستند و در تحلیل باقی می‌مانند. این دو عامل می‌توانند کمی بیش از ۶۹ درصد از تغییر پذیری (واریانس) متغیرها را توضیح دهند. جدول (۶) ماتریس اجزا را نشان می‌دهد.

جدول (۶) ماتریس اجزا

مؤلفه (عامل)		شاخص‌ها
۲	۱	
-0.219	0.816	امنیت
-0.346	0.781	اسکان
-0.209	0.883	رسانه و ارتباطات
0.550	0.665	نیروی انسانی
0.764	0.298	روابط خارجی
0.797	0.164	عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی
0.688	-0.133	نهادمندی سیاسی

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول (۶) ماتریس اجزا را نشان می‌دهد که شامل بارهای عاملی (نمرات عاملی) هر یک از متغیرها در عامل‌های باقی مانده است. تفسیر بارهای عاملی بدون چرخش ساده نیست. بنابراین عامل‌ها را می‌چرخانیم تا تغییرپذیری آن‌ها افزایش یابد. جدول (۷) ماتریس چرخیده شده اجزا را نشان می‌دهد.

جدول (۷) ماتریس چرخیده شده اجزا

مؤلفه (عامل)		شاخص
2	1	
0.018	0.845	امنیت
-0.114	0.847	اسکان
0.046	0.906	رسانه و ارتباطات
0.485	0.714	نیروی انسانی
0.817	0.073	روابط خارجی
0.811	-0.065	عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی
0.624	-0.320	نهادمندی سیاسی

منبع: یافته‌های پژوهش

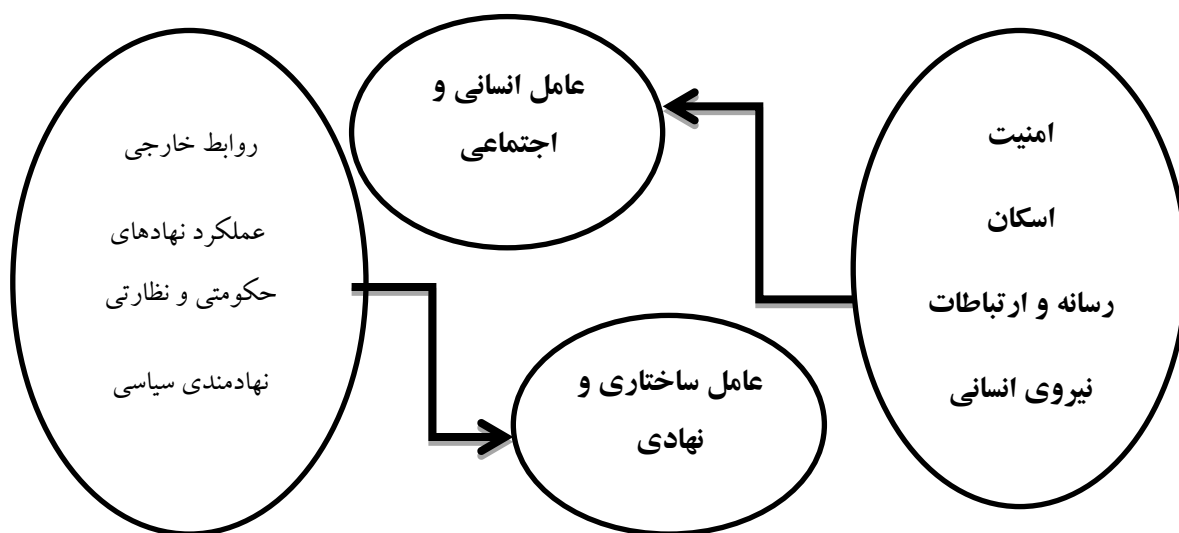
جدول (۷) ماتریس چرخیده شده اجزا را نشان می‌دهد که شامل بارهای عاملی هر یک از متغیرها در عامل‌های باقی مانده پس از چرخش است. هر چقدر مقدار قدر مطلق این ضرایب بیش‌تر باشد، عامل مربوطه نقش بیش‌تری در کل تغییرات (واریانس) متغیر مورد نظر دارد. با توجه به انجام تحلیل عاملی روی ۷ متغیر اصلی اثر امنیت سیاسی بر توسعه گردشگری استان مازندران شامل: امنیت (v1)، اسکان (v2)، رسانه و ارتباطات (v3)، نیروی انسانی (v4)،

روابط خارجی (۷۵)، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی (۷۶)، نهادمندی سیاسی (۷۷) دو عامل به عنوان عامل اصلی شناسایی می‌شود. این دو عامل به صورت زیر نامگذاری می‌شود.

۱- عامل انسانی و اجتماعی

۲- عامل ساختاری و نهادی

تحلیل عاملی نشان می‌دهد که متغیرهای امنیت، رسانه و ارتباطات، اسکان، نیروی انسانی تحت عامل اول که با نام عامل انسانی و اجتماعی نامگذاری شده است قرار می‌گیرد. متغیرهای روابط خارجی، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی و نهادمندی سیاسی تحت عامل دوم، که با نام عامل ساختاری و نهادی نام گذاری شده قرار می‌گیرد. نمودار (۲) تحلیل عاملی تبیین جامعه شناختی اثر امنیت سیاسی بر توسعه گردشگری مازندران را نشان می‌دهد.

نمودار شماره (۲) تحلیل عاملی اثر شاخص‌های امنیت سیاسی بر توسعه گردشگری مازندران

بحث و نتیجه گیری

آنچه در این پژوهش مورد توجه و بحث بوده است بررسی اثرات جامعه شناختی امنیت سیاسی در توسعه گردشگری بوده که به صورت مورد به تحلیل استان مازندران پرداخته شد. یافته‌های حاصل از این تحقیق حاکی از آن است که براساس بررسی‌های صورت پذیرفته در چارچوب نظری، امنیت سیاسی و مفاهیم توسعه سیاسی دارای متغیرهایی می‌باشد که این متغیرها بر میزان آن اثر می‌گذارند. در پژوهش حاضر جهت بررسی توسعه و امنیت سیاسی در توسعه گردشگری از هفت معیار استفاده شده است که هرکدام دارای مؤلفه‌هایی جهت سنجش و اندازه‌گیری می‌باشند. هفت مؤلفه مورد استفاده در پژوهش جهت تعریف مفهوم امنیت سیاسی و توسعه سیاسی اثر گذار در توسعه گردشگری عبارتند از: امنیت، اسکان، رسانه و ارتباطات، نیروی انسانی، روابط خارجی، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی، نهادمندی سیاسی؛ از این رو برای تحلیل این متغیرها و تبیین ارتباط توسعه گردشگری با مؤلفه‌های مذکور به تحلیل پرسشنامه‌ای و آزمون‌های مختلف مبادرت شده است. به طوری که وضعیت کیفیت گویه‌های شاخص‌های امنیت سیاسی در توسعه گردشگری استان مازندران نشان دهنده این امر است که علی‌رغم تأثیر این متغیرها بر توسعه گردشگری، جامعه آماری عقیده دارد که به صورتی که باید به این مسائل توجه نشده است یا

مقدار توجه به آنها ضعیف است. در این بخش از تحلیل در راستای درک بهتر از شرایط وضع موجود از هر یک از متغیرهای تحقیق، نگارندگان با نظر خواهی از جامعه آماری میزان آن را نسبت به میانگین مشخص نموده است. با توجه به گویه های تبیین شده توسط نگارنده که شامل ۴۹ گویه در ۷ شاخص می‌باشد، برای درک بهتر و جامع‌تر موضوع بدین منظور تجزیه و تحلیل آماری بر مبنای ۷ شاخص می‌باشد. متغیرهای اصلی امنیت سیاسی بر توسعه گردشگری استان مازندران شامل: امنیت، اسکان، رسانه و ارتباطات، نیروی انسانی، روابط خارجی، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی و نهادمندی سیاسی می‌باشند. در بخش آمار توصیفی پرسشنامه به بیان ویژگی‌های سن، تحصیلات، تجربه فعالیت در زمینه موضوع تحقیق و وضعیت شغلی پرسش شونده‌گان پرداخته شد که نتایج بخش توصیفی پژوهش نشان می‌دهد؛ در این تحقیق، محقق چهار دوره سنی شامل ۲۰-۳۰ سال، ۳۱-۴۰ سال، ۴۱-۵۰ سال و بالاتر از ۵۰ سال را در نظر گرفته است که بر این اساس از ۴۸.۷ درصد پاسخ گویان معادل ۱۸۷ نفر در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال، ۳۴.۱۱ درصد در گروه سنی ۳۱-۴۰ سال، ۱۱.۴۶ درصد در گروه سنی ۴۱-۵۰ سال و ۵.۷۳ درصد نیز در گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال قرار دارند. همچنین دامنه توزیع سنی پاسخگویان بین ۲۰ تا ۶۰ سال به بالا می‌باشد. بیشترین تعداد پاسخ گویان در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال برابر با ۱۸۷ نفر قرار دارند. تفکیک جنسیت افراد نیز نشان می‌دهد، زنان نسبت به مردان در نواحی دارای فراوانی بیشتری هستند به طوری که ۲۲۴ نفر (۵۸.۳ درصد) زن و ۱۶۰ نفر (۴۱.۷ درصد) مرد بوده‌اند. همچنین بر اساس نمونه‌های گردآوری شده از مجموع ۳۸۴ نمونه آماری سطح تحصیلات پرسش شونده‌گان در ۵ طبقه قابل بررسی می‌باشد که عبارتند از فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس، دکترا و دانشیار. میزان پاسخ دهی در هر مقطع تحصیلی نشان می‌دهد که از مجموع ۳۸۴ نفر پرسش شونده، ۶۹ نفر فوق دیپلم، ۱۳۲ نفر با سطح تحصیلات لیسانس، ۱۰۷ نفر فوق لیسانس، ۴۰ نفر دکترا، ۳۶ نفر دانشیار بوده‌اند. از سوی دیگر، تعداد پاسخگویان متأهل ۲۶۹ نفر (۷۰.۱ درصد) و مجرد ۱۱۵ نفر (۲۹.۹ درصد) هستند که نشان دهنده فراوانی بیشتر پاسخگویان متأهل نسبت به پاسخگویان مجرد در سطح استان می‌باشد. در نهایت نیز از نظر الگوی اقامت در سطح استان، حدود ۱۷.۷۲ درصد پاسخ گویان به صورت سکونت دائم بوده‌اند که این بخش کارشناسان و مسئولان در سطح استان را شامل می‌شوند، ۲۶.۳۰ درصد کمتر از ۱ سال، ۲۴.۴۷ درصد گردشگر دارای خانه دوم و ۳۱.۵۱ درصد از جامعه آماری گردشگران موقت با حضور کمتر از سه روز بوده‌اند. تحلیل استنباطی پژوهش نیز با بهره گیری از تحلیل عاملی و آزمون‌های KMO و آزمون بارتلت صورت پذیرفت که بر اساس تحلیل صورت گرفته، تحلیل عاملی متغیرهای مؤثر در توسعه گردشگری استان مازندران نیز گویای این امر است که به منظور تبیین عامل‌های ناشی از استنباط آماری شاخص‌ها (تحلیل عاملی) از شاخص KMO و آزمون بارتلت بهره گرفته شد از آن جایی که مقدار شاخص KMO برابر ۰.۸۱۳ است (نزدیک به ۱) تعداد نمونه برای تحلیل عاملی کافی است. همچنین مقدار sig آزمون بارتلت، کوچک‌تر از ۵ درصد است که نشان می‌دهد که تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار، مدل عاملی، مناسب است. با توجه به انجام تحلیل عاملی روی ۷ متغیر اصلی اثر امنیت سیاسی بر توسعه گردشگری استان مازندران شامل: امنیت (v1)، اسکان (v2)، رسانه و ارتباطات (v3)، نیروی انسانی (v4)، روابط خارجی (v5)، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی (v6)، نهادمندی سیاسی (v7) دو عامل به عنوان عامل اصلی شناسایی گشت که این دو عامل به صورت عامل انسانی و اجتماعی و عامل ساختاری و نهادی نامگذاری

گشت. تحلیل عاملی نشان می‌دهد که متغیرهای امنیت، رسانه و ارتباطات، اسکان، نیروی انسانی تحت عامل اول که با نام عامل انسانی و اجتماعی نامگذاری شده است قرار می‌گیرد. متغیرهای روابط خارجی، عملکرد نهادهای حکومتی و نظارتی و نهادمندی سیاسی تحت عامل دوم، که با نام عامل ساختاری و نهادی نام گذاری شده قرار می‌گیرد.

پیشنهادها

بر اساس یافته‌های تحقیق، محققان پیشنهادات زیر را برای این پژوهش مطرح می‌کنند:

- ایجاد امنیت داخلی و احساس امنیت (امنیت اجتماعی) برای گردشگران از طریق فرهنگ سازی در سطح شهرهای استان.
- تشکیل پلیس گردشگری و کمک به گردشگران و رفع معضلات حقوقی و قانونی پیش آمده برای آنها در طول سفر به ایران و استان مازندران.
- بسط روابط و مناسبات حسنه با دیگر کشورها در سایه اقداماتی که در دولت اخیر گام‌های مهمی را در این زمینه برداشته است همانند مسائل مربوط به پسا برجام و توافقات بین المللی.
- مشارکت فعال در سازمان جهانی گردشگری ملل متحد و سازمان جهانی جهانگردی و استفاده از امکانات این سازمان در راستای معرفی بهتر کشور ایران و استان مازندران به جهانیان.
- تلاش در راستای حذف یا کاهش موانع اداری چون صدور ویزا و اخذ عوارض در کشورهای مبدأ.
- پیگیری و تداوم سیاست تنش‌زدایی با کشورهای جهان و کاهش میزان تخاصمات سیاسی.
- تلاش در راستای حذف نگاه منفی از ایران در نزد سایر کشورها و رفع تحریم‌های جهانی علیه ایران.
- تدوین طرح‌های جامع گردشگری در چشم اندازهای بلند مدت به دور از ملاحظات سیاسی.
- تغییر رویکرد و عملکرد بخش‌های دولتی و خصوصی در حوزه سرمایه‌گذاری گردشگری بین‌المللی.
- اطلاع‌رسانی در مورد فواید اقتصادی صنعت گردشگری مانند اثر ضریب تکاثری^۱ و منافع اجتماعی آن در راستای تعامل و تعالی فرهنگ‌های ملل مختلف.
- جایگزینی تدریجی نقش دولت از عرضه‌کننده محصولات گردشگری به سیاست‌گذاری و نظارت بر کارایی آنها و حذف برخی از سیاست‌های حمایتی خاص از سازمان‌های دولتی و نیمه دولتی.
- تغییر ساختار سازمانی گردشگری کنونی و تبدیل آن از سطح سازمان به یک وزارت مستقل و تدوین مقررات کارآمد.
- افزایش ارتباط و همکاری با سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به ویژه با سازمان جهانی و سازمان (WTTC) شورای جهانی مسافرت و گردشگری، (UNWTO) گردشگری ملل متحد (UNESCO)، علمی، فرهنگی و آموزش سازمان ملل متحد (WTO).
- بسط چارچوب مفهومی پدیده‌ی گردشگری و سفر به عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در عصر حاضر و معرفی آثار مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گردشگری و نقش آن در تعامل و تعالی جوامع محلی.

^۱ - Multiplier Effect

منابع

- آیه ... خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۸۷، امنیت سیاسی، تهران: بانک نشریات
- آیه ... خامنه‌ای، سیدعلی، ۱۳۹۰، سخنرانی در مراسم سالگرد ارتحال امام خمینی، خبرگزاری ایرنا
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۵). امنیت در نظام سیاسی اسالم، تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
- امام جمعه زاده، سیدجواد؛ درجانی، حسین. (۱۳۸۹). «امنیت در اسالم، مبانی و قالب‌های فکری»، فصلنامه تحقیقات سیاسی و بینالمللی، سال دوم، شماره ۹، زمستان.
- حیدری چپانه، رحیم، سلطانی، ناصر، ۱۳۹۳، تحلیلی بر نقش ثبات سیاسی و امنیت در توسعه صنعت گردشگری مطالعه موردی: منطقه خاورمیانه، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دوره ۲۵، شماره ۲ (پیاپی ۵۴)، تابستان، صص ۲۲۸-۲۰۹
- خوش‌فر، غلامرضا، اسفندیان، آریتا، رحمانی، مریم، ۱۳۹۲، بررسی احساس امنیت فردی و اجتماعی از دیدگاه گردشگران و عوامل مؤثر بر آن مطالعه موردی: گردشگران منطقه‌ی گردشگری ناهارخوران و النگدره‌ی شهر گرگان، فصلنامه علمی و پژوهشی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۲، شماره ۶، پاییز، صص ۲۰۲-۱۸۱
- دواس، دی. ای (۱۹۹۱)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه هوشنگ ناییبی، تهران: نی روشندل، جلیل. (۱۳۷۴). امنیت ملی و نظام بینالملل، تهران: سمت.
- زارع قراملکی، محمد. (۱۳۸۹). اصول تفکر سیاسی در قرآن، تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
- شربتیان، محمد حسن، ۱۳۹۴، مطالعه جامعه‌شناختی احساس امنیت از دیدگاه گردشگران و عوامل مؤثر آن (مطالعه موردی کلانشهر مشهد)، نشریه جامعه‌شناسی زنان (زن و جامعه)، دوره ۶، شماره ۱ (مسلسل ۲۱)، صص ۱۶۶-۱۴۳.
- صیدایی، اسکندر؛ هدایتی مقدم، زهرا (۱۳۸۹)، نقش امنیت در توسعه گردشگری، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال چهارم، شماره ۱.
- عبدلی، اصغر، محمدی، جمال، رضا ابراهیمی، ۱۳۹۳، تحلیلی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مطالعه موردی: گردشگران داخلی شهر اصفهان)، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه تبریز، دوره ۱۸، شماره ۵۰، زمستان، ۲۳۵-۲۵۷.
- کاهه، احمد (۱۳۸۴)، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، جلد ۸، تهران: انتشارات گلپونه.
- کلدی، علی رضا، کمانی، سوگند، ۱۳۹۳، آسیب‌شناسی احساس امنیت اجتماعی زنان در فضای عمومی شهر تهران (زنان ۱۵ تا ۳۵ سالگی)، نشریه پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال هشتم، شماره ۲، تابستان، ۱۲۲-۱۰۳.
- لطفی، صدیقه، بردی‌آنا مرادنژاد، رحیم، ساسانی پور، محمد، ۱۳۹۳، بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلانشهر شیراز)، فصلنامه علمی پژوهشی برنامه‌ریزی شهری دانشگاه آزاد واحد مرودشت، دوره ۵، شماره ۱۹، زمستان، صص ۵۶-۳۹
- مشکینی، ابولفضل، حسینی، معصومه، ربانی، طاها، صغری عباس زاده، ۱۳۹۵، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری (مطالعه موردی: شهر طرقله)، نشریه گردشگری شهری، دوره ۳، شماره ۱، زمستان، صص ۳۰-۱۷.
- معصومی، محمود، ۱۳۸۴، ماهیت گردشگری، تهران: پیک کویر.
- میراحمدی، منصور، شیری، اکرم. (۱۳۸۸). «عدالت سیاسی در گفتمان اسلام‌سیاسی فقهی»، فصلنامه علوم سیاسی، سال دوازدهم، شماره ۰۹، زمستان
- نظری، علی اشرف؛ سازمند، بهاره. (۱۳۸۹). «توسعه و امنیت انسانی، امنیت انسانی به‌عنوان محور توسعه»، دوفصلنامه سیاست (مجله پژوهش حقوق و سیاست)، سال دوازدهم، شماره ۰۳، بهار و تابستان
- یعقوب زاده، رحیم، زندی، ابتهال، ۱۳۹۱، شناسایی و اولویت‌بندی تهدیدات اجتماعی-فرهنگی و امنیتی مؤثر بر برداشت گردشگران خارجی ورودی به ایران، نشریه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۲۹، بهار، صص ۳۶-۱۳

- Foster, S. Knuiman, M. Villanueva, K. Wood, L. Christian, H. Giles-Corti, B. (2014). "Does walkable neighbourhood design influence the association between objective crime and walking?" International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity 2014, 11:100.
- Goeldnear, Charles R., and J.R. Brent Ritcher (2003), Tourism: Principles, practice.
- Pizam, Abraham and Yoel, Mansfield (1982), toward a theory of tourisecurity, London.
- Sonmez, S. and A. Graefe (1998) Influence of Terrorism Risk on Foreign Tourism
- Steiner, Ghristian (2006), Social distance, security threats and tourism volatility, University of maniz Germany.
- Turner, Jonathan, H & Jane, Stets (2005); The Sociology of Emotions, Cambridge Cambridge University Press
- Schlaghech D.A (1988). International Terrorism Lexington MA: Lexington Books.
- US Department of State (1996) patterns of Global Terrorism. Washington DC., US Department of State